

XII-XIII. Yüzyıllarda Anadolu'daki Düğün Törenlerine Bir Bakış

Emine UYUMAZ

Prof. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü (Emekli Öğretim Üyesi),
İstanbul, Türkiye, uyumaz@gmail.com (Sorumlu Yazar/Corresponding Author)

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 25.08.2020

Kabul: 17.10.2020

Yayın: 25.12.2020

Anahtar Kelimeler:

Düğün töreni,
Anadolu,
Çeyiz,
Sünnet düğünü,
Ziyafet.

Düğün kelimesi etimolojik olarak Türkçe “dügümlemek, bağlamak” anlamına gelen “tügün”den gelmektedir. Çeşitli dillerde farklı kelimelerle ifade edilse de aslında eski çağlardan itibaren bir nevi, kadın ve erkeğin birlikte yaşamasını yasal ve dini açıdan onaylayan evlilik akdini duyurma/kutlama seremonisidir düğün. Aynı zamanda toplumların eğlence anlayışı, örf adetlerinin yanı sıra inançlarını da yansıttığı için sosyolojik açıdan da ayrı bir önem arz etmektedir. Nitekim Türker’in İslâmiyet’i kabulünden sonra evlilik dışında erkek çocuklarına tatbik edilen sünnet ardından düzenlenen eğlenceye de düğün/sünnet düğünü denmektedir. Bu nedenle Anadolu’daki düğünleri evlilik ve sünnet olmak üzere ikiye ayırmak gerekmektedir. 11.-14. yüzyıl Anadolu coğrafyasında ister evlilik isterse sünnet için yapılan bir düğünün olmazsa olmazı ziyafet ve eğlencedir. Evlilik nedeniyle tertip edilen düğün merasiminde ise kız isteme, çeyiz ve nikâh diğer ortak noktalarıdır. Ancak bu ortak noktaların tatbikatlarında kültür ve inanç farklılıkları nedeniyle başkalıklar (drahoma, mihr, kilise nikâhı gibi) olabiliyordu. Ancak evlilik bir şekilde sonlandığında özellikle de toprak, kale gibi gayrimenkul olarak verilen çeyizin geri alınması benzerlik arz etmektedir. Bunların dışında başlık, gelin alayı, yüz görümlüğü, hediyeleşme (kız isterken, nikâh öncesi ve sonrası, bohça gibi) gibi Anadolu coğrafyasında hâlâ geçerliliğini koruyan adetlerinin yanı sıra kız çeyizinde kıymetli kitapların yer alması gibi yitirdiğimiz değerlerin olduğunu da görüyoruz.

A Glimce at the Wedding Ceremonies in Anatolia in the 12th and 13th Centuries

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 25.08.2020

Accepted: 17.10.2020

Published: 25.12.2020

Keywords:

Wedding ceremony,
Anatolia,
Dowry,
Circumcision wedding,
Banquet.

The Turkish word “dügün” meaning wedding is etymologically derived from the Turkish word “tügün” which means “to knot, to tie”. Although it is expressed with different words in various languages, since old times, wedding has been the ceremony for announcing/celebrating the act of marriage that legally and religiously approves a man and woman’s living together. Because it also reflects societies’ not only understanding of having fun, customs and traditions, but also beliefs, it bears a particular importance in sociological aspect as well. Thus, after Turkish people’s acceptance of Islam, the ceremony organized after circumcision applied to boys has also been called wedding/circumcision wedding. For this reason, weddings in Anatolia must be divided into two groups as marriage and circumcision. The essential elements of a wedding held for either marriage or circumcision in the Anatolian lands in the 11th-14th century are banquet and fun. In the wedding ceremony organized for weddings, on the other hand, asking permission to get married from the girl’s family, dowry and marriage contract are the other common points. However, in implementations of these common points, there might be differences due to cultural and religious differences (such as dowry, bride wealth, church wedding). However, it bears similarity to take back the dowry particularly those given as immovable properties such as land or castle, when marriage is terminated in whatsoever manner. In addition to these, we also see that not only there are customs which are still valid in the Anatolian territories such as bride wealth, bride parade, price for seeing the bride’s face, exchanging gifts (such as when asking the bride’s family’s permission, before and after the marriage ceremony), but also there are some values we lost such as including valuable books in the bride’s dowry.

Atıf/Citation: Uyumaz, Emine. “XII-XIII. Yüzyıllarda Anadolu’daki Düğün Törenlerine Bir Bakış”. *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (SEMA)* 5 (Aralık 2020), 25-36. <https://doi.org/10.47702/sematr.2020.2>

“This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). (CC BY-NC 4.0)”

GİRİŞ

Düğün kelimesi etimolojik olarak Türkçe “düğümlemek, bağlamak” anlamına gelen “tügün”¹den gelmektedir. Çeşitli dillerde farklı kelimelerle ifade edilse de aslında eski çağlardan itibaren düğün bir nevi, kadın ve erkeğin birlikte yaşamasını yasal ve dini açıdan onaylayan evlilik aktini duyurma/kutlama seremonisidir. Aynı zamanda toplumların eğlence anlayışı, örf adetlerinin yanı sıra inançlarını da yansıttığı için sosyolojik açıdan da ayrı bir önem arz etmektedir. Nitekim Türker’in İslâmiyet’i kabulünden sonra evlilik dışında erkek çocuklarına tatbik edilen sünnetin² ardından düzenlenen eğlenceye de düğün/sünnet düğünü denmektedir. Bu nedenle Anadolu’daki düğünleri evlilik ve sünnet olmak üzere ikiye ayırmak gerekmektedir. Ancak hemen belirtmek gerekmektedir ki her iki düğün türü hakkında çalışmamızı kapsayan döneme ait tarihi kaynaklardaki bilgiler oldukça yetersiz olduğu gibi halktan ziyade saray ve devlet erkânının uyguladığı merasimleri ihtiva etmektedir.

Evlilik

Konunun daha iyi anlaşılması için araştırmamızda ilk önce evlilik kurumu ile adeta bütünleşen düğün törenleri üzerinde duracağız. Mevcut bilgilerimize göre bunun ilk halkasını da gelin adayının tespiti ve istenmesi/dünürlük oluşturmaktadır. Aşağıda da görüleceği üzere saray düğünlerinde gerek gelin adayının belirlenmesi ve gerekse istenmesinde devlet erkânının ve saraya yakın kişilerin rolü büyüktür. Mesela İmparator I. Manuel Komnenos (1143-1180) Alman Kralı III. Konrad (1132-1152)’ın baldızı olan karısı Eirene (asıl ismi Sulzbachlı Bertha)’nin ölümünün (1159) ardından erkek çocuk sahibi olmak istediği için yeni bir eş aramaya başladı. Bu konuda kendisine her taraftan mektuplar, elçiler geldi.³ Ancak bütün gelin adayları içinde onun tercihi Antakya Haçlı Prensi Raymond de Poitiers (1236-1249)’un kızı Maria oldu. İmparator kararını verdikten sonra gelini getirtmek üzere soylu senatör ve yüksek mevkilerdeki asillerden oluşan bir heyeti Antakya’ya gönderdi.⁴ Yine II. İsaakios (1185-1195) da karısı ölünce yabancı milletlerden kendisine bir eş seçmeyi uygun gördü. Bunun için tertip ettiği elçiler Macar Kralı Bela (1172-1196) ile görüşüp anlaştıktan sonra, kaynaklar heyetin Bela’nın henüz 10 yaşında bile olmayan kızı Margarita (Maria)’yı alıp imparator ile evlenmek üzere (1186) memlekete döndüğünü yazmaktadır.⁵

¹ Kaşgarlı Mahmut, *Divanü Lûgat-it Türk Tercümesi*, çev. Besim Atalay (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1985), 400.

² Türkçe’de sünnet erkeğin cinsiyet organının ucundaki fazla derinin alınmasını ifade eder, bk. S. Leyla Gürkan, “Sünnet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 38/155.

³ İmparator önce Trablus Kontu III. Raymond’un kız kardeşi Melisende ile evlenmek istemiş ve kızı istemek için sebastos (saygıdeğer) Ioannes Kontoste ve eksubitos (baş tercüman) mevkiine sahip İtalyan asıllı Theophylaktos’u göndermiştir. Taraflar arasındaki görüşme bir yıl kadar sürdüyse de evlilik gerçekleşmemiştir. Görüşmeler hakkında bk. Ioannes Kinnamos, *Ioannes Kinnamos’un Historia’sı* (1118-1176), yay. haz. Işın Demirkent (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2001), 152-153.

⁴ Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates’in Historia’sı (1180-1195)*, yay. haz. Işın Demirkent (İstanbul: Dünya Aktüel, 2006), 193.

⁵ Khoniates, *Niketas Khoniates’in Historia’sı*, 167. Doğu Roma/Bizans’ta olduğu gibi aslında Ortaçağın genelinde siyasi ittifaklar gereği küçük yaşta söz kesme, nişanlanma ve evlenmeler yaygındır. Zira Doğu Roma/Bizans kanunlarında nişanlanma yaşı en erken 8 olarak kabul edilirdi fakat bu yasaya çoğu zaman uyulmaz ve 5 yaşında bile nişan yapılırdı. Kilisenin onayladığı asgari evlenme yaşı ise kız çocukları için 12-13, erkek için ise 14 idi. Ancak burada yaş sınırı biraz daha aşağı çekilmiştir. bk. Averil Cameron, *Bizanslılar*, çev. Özkan Akpınar (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2008), 146; Donald M. Nicol, *Bizans’ın Soylu Kadınları 1250-1500*, çev. Özden Arıkan (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001), 6; Hüseyin Ömer Özdemir, *11. ve 15. Yüzyıllar Arasında Bizans İmparatorluğu’nda Evlilik ve Siyaset* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 34.

Sultan I. İzzeddîn Keykavus (1211-1220) da devlet erkânı ile yaptığı istişare sonunda evlilik⁶ için en uygun adayın aynı zamanda halasının kızı olan Erzincan Meliki Fahreddîn Behramşah Davud'un kızı olduğu konusunda karar kıldı. Bu seçimden sonra sultan devlet hazinesinden türlü hediyeler, nefis armağanlar çıkarılmasını emir buyurdu. Ardından da onları bir mektupla birlikte Erzincan'a götürecek elçilik heyeti görevlendirdi.⁷ Yine Sultan I. Alâeddîn Keykubad (1220-1237)'ın da Eyyübî ailesi ile akrabalık kurma kararından sonra bu iş için Hokkabazoğlu Seyfeddîn'i tayin ettiğini görüyoruz. Bir nevi dünürlüğü üstlenen Hokkabazoğlu'na sultan “*giderken yanına hazineden kıymetli taşlarla süslenmiş eşyalardan, taçlardan, paralardan ve mallardan yeteri kadar al*” demiştir. Bunun üzerine Seyfeddîn, sultanın emrine uyarak hazineden; eşi benzeri bulunmayan zarif taçlardan, kakmalı bileziklerden, altın halhallerden elbise odasından da kıymetli elbiselerden seçtikten sonra seçkin cariyelerden, soylu atlardan, Horasan ve Irak işi kaplardan, yük develerinden meydana gelen hediyeler hazırladı. Ancak yolda hastalanınca sultan bu defa onun yerine Çaşnigir Şemseddîn Altunaba'yı atadı.⁸

Devlet adamı Pervane Muineddîn (ö.1277) ise Kilikya Ermeni Kralı I. Hethum (1226-1270)'un kızı ile evlenmek isteyince bu kararını Ermeni bir rahip olan Parsih'a açtı. Abu'l-Ferecin tabiriyle bu budala da ona “*Kral memleketinizi geçmek üzere buraya gelince kızı ondan isteyiniz. O kızını sizden esirgemez*” dedi. Bunun üzerine Kral Hetum ordugâhtan dönerken Karatay'daki hana inip burada bir gece konakladığı sırada Pervane Rum diyarının eşrafı ile birlikte krala son derece kıymetli hediyeler verip kızını istedi. Kral da “*kızımın kardeşi esir oldukça bize düğün yapmak yakışmaz*” cevabını verdi. Her ne kadar Pervane kızın kardeşinin dönmesini beklediyse de bu sırada gelin vefat etmiştir.⁹

Bazen de hem kız istenip hem de kız verilebiliyordu. Nitekim Eyyübîler ile ilişkilerini kuvvetlendirmek isteyen Sultan II. Gıyaseddîn Keyhüsrev (1237-1246)'in Tokat Kadısı İzzeddîn'i müteveffa Halep Hükümdarı Melikü'l Aziz (1216-1236)'in kızı Gaziye Hatun ile evlenmek ve kendi kız kardeşini de Melikü'l-Nasır (1236-1260)'a vermeyi teklif etmek için görevlendirdiğini biliyoruz.¹⁰

Kız isteme ve taraflar arasında mutabakat sağlandıktan sonra nikâha kadar bir düğün merasiminin olmazsa olmazları arasında çeyiz yer almaktadır. Doğu Roma/Bizans'da gelin çeyizi drahomadır¹¹ ve evliliklerde önemli rolü vardır. Zira bir kızın drahoması ne kadar çoksa o kadar saygın biriyle evlenme şansına sahip demektir. İmparatorluk ailelerindeki çeyizlerde özellikle de iki devlet arasındaki evlilik anlaşmalarında ise bu büyük meblağları değerli eşyalar ya da toprak oluşturmaktadır.¹² Nitekim İmparator I. Manuel (1143-1180)'in yeğeni Theodora'nın Kudüs Kralı III.

⁶ Genel olarak Türkiye Selçukluları zamanında Anadolu'da evlilikler hakkında bk. Seval Orhan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Evlilik (1075-1308)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016).

⁷ İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûr el-Alâiyye*, yay. haz. A. Sadık Erzi (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1956), 173-74; İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Ala'ie Fi'l-Umûri'l-Ala'ie*, çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları 1996), 1/193.

⁸ İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûr el-Alâiyye*, yay. haz. A. Sadık Erzi, 294-295; İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Ala'ie Fi'l-Umûri'l-Ala'ie*, çev. Mürsel Öztürk, 1/310.

⁹ Abu'l-Ferec, *Abu'l-Ferec Tarihi II*, çev. Ömer Rıza Doğrul (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1987), 87-88.

¹⁰ İbnü'l-Adim, *Histoire D'Alep (Zübdet el-Haleb fi Tarihi Haleb) III*, nşr. Sami Dahan (Damas: 1968), 237-238; İbn Vasıl, *Müferric el-Kürub fi Ahbâr Benî Eyyüb V*, nşr. Hassanein Rabie, Said Ashour (Mısır: 1977), 183-184.

¹¹ Hristiyanlarda ve Musevilerde, gelinin güveye verdiği para ya da maldır. Kadının evlenirken getirdiği drahoma özellikle çocukları yararına kullanılırdı. Kadın drahomasına el koyduğu ya da drahomayı köyü yönettiği gerekçesiyle kocasını mahkemeye verebilirdi. bk. Nicol, *Bizans'ın Soylu Kadınları*, 5.

¹² Henry Maguire, *Bizans Saray Kültürü*, çev. Müfit Günay (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017), 293; Özdemir, *11. ve 15. Yüzyıllar Arasında Bizans İmparatorluğu'nda Evlilik ve Siyaset*, 36.

Boudouin (1143-1163) ile olan evliliğindeki çeyizi 100 bin altın sikke, düğün harcamaları için 10 bin altın ve 40 bin altın para değerinde kumaş, mücevher, halı, ipeğin yanı sıra değerli nesnelere oluşmaktaydı.¹³ Yine V. Ioannes Palaiologos (1341-1391)'un kız kardeşinin çeyizi arasında Midilli adasının olduğu bilinmektedir.¹⁴

Çeyiz ile ilgili Selçuklulara ait tespit ettiğimiz örneklerde gelin tarafının hazırlıklar için makul bir süre talep etme hakkına sahip olduğunu görüyoruz. Mesela, kız isteme faslında örnek verdiğimiz Erzincan Meliki Behramşah, kızını isteyen I. İzeeddîn Keykavus'a cevaben “Eğer sultandan, evladımın onun haremine katılması emri gelmişse, bu bizim için onur kaynağıdır. Bize çeyiz hazırlığı için üç ay süre verirseniz memnun oluruz” dedikten sonra çeyiz hazırlıkları ile ilgilenmiştir. Bu süre zarfında da tecrübeli usta sanatkarlar kumaşları kesip, süslemeleri yaptı. Sultanın sarayına gidecek gelin için mücevher işlemeli başörtülerinden, kıymetli taşlarla süslenmiş halhallerden, nefis yüzüklerden, kıymetli küpelerden, sırmalı paha biçilmez elbiselerden, altın ve gümüş kaplardan, ev eşyaları ve kâseler temin edildi. Ayrıca kıymetli kitaplardan, Hoten ve Çin kokularından, ay yüzlü erkek ve kadın kölelerden, altın nallı katırlardan, rüzgâr ve şimşek gibi hızlı giden atlardan, yüklenmiş soylu develerden oluşan çeyiz hazırlandı.¹⁵

Ancak taraflardan birinin pek sıcak bakmasa da mecburen rıza gösterdiği evlilik durumunda ise bu süre bazen işe yarıyordu. Çünkü hazırlıklar sırasında taraflardan biri vefat ettiği için nikâh kıyılmıyordu. Mesela, Sultan IV. Rükneddîn (1254-1257/1259-1262)'in Gazalya Hatun'dan olan kızı da Karamanoğlu Mehmed Bey'in baskıları ile Cimri (Siyavuş) ile evlendirilmek istenmiştir. Gazalya Hatun ise mecburen de olsa bu işe evet demiş, ancak çeyizin hazırlanması için dört ay süre istemiştir. Bu süre dolmadan Cimri tahttan indirilip öldürüldüğü için evlilik gerçekleşmemiştir.¹⁶

Bunların dışında Doğu Roma/Bizans'da olduğu gibi Selçuklu hükümdar kızlarının çeyizleri arasında kale, toprak gibi taşınmazlarda yer almaktaydı. Mesela II. Kılıç Arslan (1155-1192) kızlarından Selçuk Hatunu Hısn-ı Keyfa Sahibi Nureddîn Muhammed b. Kara Arslan b. Davud b. Artuk (1167- 1185)¹⁷ ile evlendirirken Artuklu sınırlarına yakın bir kaç Selçuklu kalesini çeyiz olarak vermiştir.¹⁸

Eğer kız tarafının çeyiz için gücü yoksa da bir şekilde temin edilirdi. Örneğin, Mevlana'nın yakın dostlarından Şeyh Selaheddîn'in kızı Hediye hatun Mevlana'nın haremde kalıyordu ve onun hattat Nizameddîn ile evlendirilmesi gündeme geldi. Fakat Hediye hatunun çeyiz namına hiçbir şeyi yoktu. Bu durum Mevlana'ya iletilince o da çözüm bulmak için Selçuklu sarayında Pervane Muineddîn'in kızlarına hocalık yapan Usta Hatunla görüştü. Hanım Saraya dönünce durumu haremde dile getirdi. Bunun üzerine başta Pervane Muineddîn'in eşi olmak üzere hanımlar, bir kaç takım elbise, her cinsten birer kat çamaşır, 20 süslü küpe, 20 tane kıymetli yüzük, inci gerdanlık, altın işlemeli külâh

¹³ Maguire, *Bizans Saray Kültürü*, 293; Özdemir, *11. ve 15. Yüzyıllar Arasında Bizans İmparatorluğu'nda Evlilik ve Siyaset*, 36.

¹⁴ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret İşıltan (Ankara: Türk Tarık Kurumu Yayınları, 1986), 488.

¹⁵ İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûr el-Alâiyye*, yay. haz. A. Sadık Erzi, 174-175; İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umûri'l-Ala'ıye*, çev. Mürsel Öztürk, 1/193-194.

¹⁶ İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûr el-Alâiyye*, yay. A. Sadık Erzi, 697; İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umûri'l-Ala'ıye*, çev. Mürsel Öztürk, 2/210.

¹⁷ Hısn Keyfa Artukluları hakkında daha geniş bilgi için bk. Remzi Ataoğlu, *Hısn Keyfa Artuklu Devleti* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1985).

¹⁸ Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-Düvel: Selçuklular Tarihi II*, yay. haz. Ali Öngül (İzmir: Akademi Kitabevi Yayınları, 2001), 23. Ancak bir süre sonra evlilik bozulunca gelinin çeyizinde olan kale ve toprağın iade edilmemesi taraflar arasında gerginlik yaratmıştır. bk. Emine Uyumaz, “Türkiye Selçuklu Sultanları, Melikleri ve Meliklerin Evlilikleri”, *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi: Bildirileri*, ed. Osman Eravşar (Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi, 2001), 2/403.

ve çok nefis yüz örtüleri, kıymetli bilezikler vs. topladılar. Ayrıca kıymetli halılar, seccadeler, Gürcü, Şiraz ve Aksaray perdeleri, sini, tepsi, kazan, bakır ve çini kâselerden, havanlardan, şamdanlardan teşekkül tam bir mutfak takımı hazırlayıp Usta Hatun aracılığı ile Mevlana'nın medresesine gönderdiler. Mevlana gelen çeyizin çokluğunu görünce yarısını Arif Çelebi'nin annesi Fatma hatuna yarısını da Hediye hatuna verilmesini buyurdu. Çeyiz hazırlandıktan sonra da Hediye hatunun hattat Nizameddin ile nikâhı kıyılmıştır.¹⁹

Kız isteme ve çeyiz dışında bir düğünü düğün yapan elbette en önemli unsur nikâhtır. Her toplumun dini inançları doğrultusundaki kanunlar çerçevesinde gerçekleşen nikâh Anadolu'da Müslüman ve gayr-i Müslim olmak üzere ikiye ayırmak gerekir. Gayr-i Müslimlerin çoğunluğunu da Hristiyan Doğu Roma/Bizans halkı oluşturmaktadır. Bu nedenle bir Doğu Roma/Bizanslı Hristiyan için nikâh demek kilise demektir ve kilise ritüelleri de sabittir. Bu nedenle genel olarak Doğu Roma/Bizans'da bir çiftin düğün merasimi şu şekildedir: Öncelikle nikâhtan bir gün önce şarkılar eşliğinde gelin odası değerli eşyalar ile donatılırdı. Bir diğer kural ise düğünde konukların beyaz giymesiydi. Bunların dışında damat müzikler eşliğinde gelini almaya giderdi.

Gelin de onu brokar (altın, gümüş işlemeli ipek kumaş) adı verilen özel bir kumaştan hazırlanmış giysi giymiş ve yüzü örtülü olarak karşılardı.²⁰ Daha sonra gelin damat yaklaştıkça yüzündeki peçeyi azar-azar açar ve akrabaların, davetlilerin oluşturduğu kalabalıkla şarkılar, meşaleler eşliğinde kiliseye doğru yürünürdü. Yol boyunca gelinle damadın üzerine gül yaprakları serpmek de adettendi.

Kiliseye varıldığında ise tören süresince gelin ve damadın başları üzerinde duran evlilik taçlarını gelinle damadın vaftiz ebeveynleri tutardı. Dualar eşliğinde devam eden merasimde nikâh yüzükleri değiş tokuş edildikten sonra düğünden önce hazırlanmış olan evlilik anlaşması tanıklar huzurunda ortaya çıkardı.

Kilisedeki bu törenden sonra herkes ziyafete katılmak üzere geldikleri yolu izleyerek gelinin evine geri dönerdi. Düğüne katılanların hepsi düğün evinde kendileri için donatmış olduğu masalarda otururlardı. Gece olduğunda ise bütün konuklar yeni evli çifte gelin odasına kadar eşlik ederdi. Zifaf gecesi damadın maddi gücüne göre geline bir nevi yüz görümlüğü²¹ olarak altın, gümüş gibi maddi değeri yüksek olan kemer ve yüzük ya da en azından birini vermesi adettendi. Ertesi sabah ise konuklar genç çifti müzikle uyandırırldı.²²

Ancak Ayasofya'da düzenlenen imparatorluk düğünleri çok daha resmî ve şaşalı olurdu. Bir defa merasime herkes en şık resmi kıyafetlerini giyerek katılmak zorundaydı. Ayrıca patrik tarafından yürütülen dinsel ayin süresince gelin ile damada imparatorluk tacının dışında çiftin başları üzerinde erguvan rengi göz alıcı bir kumaş (evlilik tacı olarak) aile bireylerince tutulurdu. Daha sonra törene

¹⁹ Ahmed Eflaki, *Menakübü'l-Arifin II*, yay. haz. Tahsin Yazıcı (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1976), 726-727; Ahmed Eflaki, *Menakübü'l-Arifin II*, çev. Tahsin Yazıcı (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1989), 142-143.

²⁰ Düğün için gelinler kadar damat/güvey de hazırlanırdı. Mesela, I. Manuel Komnenos'un eşi Maria'nın kız kardeşi Philippa ile evlenerek Armenia valiliğini üstlenmek üzere görevlendirilen Sebastos Konstantinos bir damat gibi süslenmiş ve kendince çekiciliğini dayanılmaz hale getirmişti ancak istediğini elde edememiştir. bk. Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı*, 96.

²¹ Mesela Kudüs Kralı III. Boudouin İmparator I. Manuel'in yeğeni Theodora ile evlenirken kendi ölümünden sonra geçerli olmak üzere bütün Akka ve çevresinin kontrolünü hayatı boyunca geline yüzgörümlüğü olarak bırakacağını taahhüt etmiştir. Nitekim Boudouin bir kaç yıl sonra vefat edince (1162) Theodora söz verildiği gibi Akka'yı almıştır. bk. Willermus Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond The Sea II* (New York: Columbia University, 1943), 274; Willermus Tyrensis, *Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1184)*, çev. Ergin Ayan (İstanbul: Kronik Yayınları, 2019), 127.

²² Tamara Talbot Rice, *Bizans'ta Günlük Yaşam*, çev. Bilgi Altınok (İstanbul: Göçebe Yayınları, 1998), 195-196.

katılan herkes evlenen çifti selamlardı. Ardından konuklar Yeşillere²³ ait orgun eşliğinde Magnaura Sarayı'na gidilene kadar çifte eşlik edilirdi. Burada Maviler ve Yeşillerden oluşan koronun söylediği şarkılarla karşılanan gelinle damat başlarında taçları ile zıfâf odasına gidip konularını kabul eder ve onların huzurunda başlarındaki tacı çıkarıp yatağın üzerine koyarlardı.

Bundan sonra konuklar yemek odasına geçer ve yeni evli çift ise sade kıyafetler giymiş olarak onlara katılıp düğün yemeğine otururdu.²⁴

Türkiye Selçuklu Devleti Anadolu'daki Müslüman nüfusu temsil etmekteydi ve bir Müslüman nikâh için cami şartı olmadığı gibi kız tarafına verilecek mihrin tespitinden sonra eğer çift isterse (gelin ve damat) tayin ettikleri vekiller aracılığı ile nikâh kadı tarafından kıyılırdı. Sultanların nikâh merasimleri Doğu Roma /Bizans'da olduğu gibi elbette daha gösterişli olurdu. İbn Bibi'nin I. İzzeddin Keykavus'un nikâhı ile ilgili verdiği bilgiye göre, bu seremoni kız tarafının çeyiz hazır gelini istediğiniz zaman alabilirsiniz demesi ile başlıyordu. Nitekim Erzincan Meliki Fahreddin Behramşah da çeyiz hazırlıkları bitince durumu Selçuklu sarayına bildirmek ve nikâh muamelesini yapmak için Kadı Şerefeddin'i görevlendirmişti. Çok miktarda hediyeler ile yola çıkan Kadı Şerefeddin Sivas sınırlarından içeri girince önce bizzat damat adayının görevlendirdiği elçiler tarafından karşılanıp ağırlandı. Ertesi gün ise Sultan I. İzzeddin Keykavus devlet erkânı ile birlikte halka açık bir toplantı tertip etmiştir.

Ardından sultan başta Kadı Şerefeddin olmak üzere şehrin kadılarını nikâh için saraya davet etti (davet edilen kadıların her birinin önüne derecelerine göre 1000, 500, 200, 100 ve 50 miskal ağırlığında altınlar koyuldu). O arada iki tarafın vekilleri ve şahitleri de mekâna gelince devrin müftüsü Sadreddin Levhaveri, evliliği teşvik eden dualardan sonra damadın yarısı peşin, yarısı sonra ödenmek üzere 1000 kırmızı altın dinar başlık vermeyi üstlendiğini beyan etti. Orada bulunan kız tarafı bir nevi evlilik sözleşmesi olan bu şartları kabul edince nikâh işlemi gerçekleşti ve "yaşa, varol" ve "hayırlı olsun" sesleri duyulmaya başlandı.²⁵ Ardından etrafa altın ve mücevherler saçıldı. Özel sofralar kurup halka açık ziyafet verildi.

Daha sonra sultan eski bir Türk geleneği olan başlığın götürülmesi görevini Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah'a verdi. Altın, gümüş, mücevher işlemeli ev aletlerinin yanı sıra renkli elbiselerden, deve ve katır yüklerinden, eyeri ve gemi altından, örtüsü atlastan olan atlardan meydana gelen başlığı teslim alan Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah Erzincan'a gidip gelini getirmek için bazı beylerin hanımları ve Kadı Şerefeddin ile yola çıktı. Erzincan hududuna yaklaşınca Kadı Şerefeddin önden giderek Erzincan Meliki Fahreddin Behramşah'a önce sultanın ilgi ve sevgisini bildirdikten sonra düğün alayının Emir-i Meclis Mübarizeddin Behramşah ile birlikte gelmekte olduğunu ilettiler.

Bunun üzerine Erzincan meliki herkesin makamına göre ikamet yerleri ayarlattıktan sonra gelin alayını karşılamak üzere saray erkânını ile ileri gelen hatunları gönderdi. Emir-i Meclis Erzincan'a bir menzil yaklaştığında da bizzat kendisi de büyük bir ihtişam ve debdebe ile bayraklar, sancaklar eşliğinde karşılamaya çıktı. Taraflar birbirini görünce önce selamlaştılar daha sonra Emir-i Meclis ve Melik Fahreddin Behramşah atlarından inip kucaklaştılar. Tekrar at binip şehre ilerlediler.

²³ Hipodrom'daki araba yarışlarında taraf olan "Maviler=Venetoi" ve "Yeşiller=Prasinoi" adlı halk örgütleri (Demoslar) zamanla siyasal, sosyal ve dinsel bir nitelikte kazanarak Bizans siyasî arenasının başlıca ilgi alanı haline gelmiştir. Konu hakkında bk. Aguste Bailly, *Bizans Tarihi*, çev. Haluk Şaman (İstanbul: Tercüman Yayınları, 1974), 51-53.

²⁴ Rice, *Bizans'ta Günlük Yaşam*, 41.

²⁵ İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûr el-Alâiyye*, yay. haz. A. Sadık Erzi, 175-177; İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Alâiyye Fi'l-Umûri'l-Alâiyye*, çev. Mürsel Öztürk, 1/194-196.

Şehre girdikten sonra melik misafirlerini sarayına götürdü ve sofralar kurulu ziyafet verdi. Yemek yendikten sonra her sınıftan kadın erkek çalgıcıları eşliğinde eğlence tertip edildi.

Ertesi gün Emir-i Meclis Mübarizeddîn Behramşah, Sultan I. İzzeddîn Keykavus'un gönderdiği hediyeleri kayıtlarıyla birlikte Erzincan Meliki Fahreddîn Behramşah'a takdim etti. Erzincan Meliki de sultanın cömertliğine teşekkür ettikten sonra hazinedarlara ve bohçacılar ihşanlarda bulundu. Ayrıca Fahreddîn Behramşah, Emir Mübarizeddîn'e maiyetine dağıtmak üzere 300 büyük, orta ve küçük hilat, 300 bin sultanî dinar ve takımları ile birlikte atlar gönderdi.²⁶ Melikin gönderdiği hediyeler Emir-i Meclis'in aracılığı ile dağıtıldıktan sonra çeyizler, mallar, hazineler sandıklara konuldu ve seher vaktinde göç davulları çalınarak gelin alayı ile birlikte hareket edildi.²⁷

İrmaksu mevkiine varılınca Emir-i Meclis Behramşah gruptan ayrılıp gelin alayı hakkında I. İzzeddîn Keykavus'un yanına gidip bilgi verdi. Bunun üzerine sultan düğün hazırlıklarının başlaması için emir verdi. Şehir ve saray binaları süslenildikten sonra eğlence meclisleri hazırlanmaya başlandı. Ayrıca çeyiz sandığını karşılamaya ileri gelen emirlerin hanımları çıktılar. Akşamın ilerleyen saatlerinde her iki tarafın hatunları şık kıyafetler içinde şehre girip sultanın haremine gittiler.

Gecenin üçte ikisi geçtikten sonra Emir-i Meclis eğlence sofrasını kaldırttı. Ertesi gün sultan hamamdan sonra meclise geldi ve Erzincan beylerine izzet ikramda bulundular. Öğlen yemeği yendikten sonra içkiler servis edilip şarkı ve çalgı sesi yükseltildi. Bu eğlence ortamı bir hafta boyunca devam etti.²⁸

Sultan, eğlencenin sonunda 500 hilat, 700 bin dirhem gümüş akçe, tam takımlı 100 at ve 100 katırı, çeşitli elbise ve kumaşlarla yüklenmiş 200 at ve katırı, hazinedarlar ve ahır eminlerini Emir-i Meclis'in idaresinde Kadı Şerefeddîn'in odasına göndertti. Kadı Şerefeddîn gelen hediyeleri derecelerine göre Erzincan beylerine takdim etti.

Ertesi gün Erzincan beyleri de kendilerine takdim edilen hilatleri giyerek İzzeddîn Keykavus'un huzuruna çıkıp el öpme merasiminden sonra dönüş için izin istediler.

Bazen de kız istenip olur yanıtı alınır alınmaz nikâh kıyılırdı. Mesela, Sultan I. Alâeddîn Keykubad ile Gaziye hatunun nikâhında olduğu gibi. İbn Bibi'nin verdiği bilgiye göre; Şam'da toplanmış olan Adiloğulları büyük hürmet ve misafir-perverlik ile Emir Şemseddîn Altunaba başkanlığındaki elçilik heyetini karşıladıktan sonra hemen ertesi gün nikâh akdi için kadıyı ve Çarşnigir Şemseddîn Altunaba'yı davet ettiler. Nikâh kıyılıp, Şemseddîn Altunaba'nın getirdiği hediyeler dağıtılıp, şeker ikram edildi. Gelinin çeyizinin hazırlanması için Çarşnigir Şemseddîn Altunaba bir müddet misafir edildi. Bu süre zarfında Çarşnigir Şemseddîn Altunaba, Sultan I. Alâeddîn Keykubad'ın isteği doğrultusunda işlerin halledildiğini, ancak gelini karşılamak için Malatya'ya kadar

²⁶ Burada olduğu gibi düğün esnasında kız tarafının erkek tarafına hediyeler vermesi adettendi. Mesela, Rükneddin IV. Kılıç Arslan'ın kızı Selçuk hatun, İlhanlı sarayına gelin giderken onu götürmekle görevli olan Pervane Muineddin ile Sahip Fahreddin kız tarafı olarak huzurda sunulacak hediyeleri temin etmek için bir süre Sivas'ta beklemişlerdir. bk. Aksarayî, *Müsameretü'l-Ahbar*, çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2000), 77.

²⁷ Bazen damadın rakipleri/düşmanları tarafından çeyiz getiren gelin alayına yolda saldırı olabiliyordu. Mesela Erzurum Meliki Saltuk'un kızı ile evlenen II. Kılıç Arslan'ın gelini çeyizi ile gelirken yolda aralarında husumet olan Danişmendliler'den Yağıbasan tarafından saldırılıp çeyize ve geline el konulmuştur. Hatta Yağıbasan nikâhlı gelini kardeşinin oğlu Zünnun ile evlendirmek istedi. Ancak İslâm dinine göre nikâhlı bir kadına ikinci kez nikâh kıyılmayacağı için önce geline zorla din değiştirtip sonra da Zünnun ile evlendirmiştir. İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, çev. Abdülkerim Özaydın (İstanbul: Bahar Yayınları, 1987), 17. Süryani Mihael de konuyla ilgili aynı bilgileri verir. İlave olarak sadece Ankara çeyizinin iade edildiğini bildirir, *Vekayiname*, çev. Hırant D. Andreasyan, I-II (İstanbul: Türk Tarih Kurumu, 1944), 189.

²⁸ İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûr el-Alâiyye*, yay. haz. A. Sadık Erzi, 178-182; İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Ala'iyeh Fi'l-Umûri'l-Ala'iyeh*, çev. Mürsel Öztürk, 1/197-200.

gelecek olursa Eyyübî meliklerine karşı nezaket göstermiş olacağını arz eden bir mektup gönderdi. Bu haber üzerine Sultan Alâeddîn Keykubad derhal Malatya'ya hareket etti. Sultan şehre ulaştığında düğün hazırlıklarının başlamasını ve etrafın süslenmesini emretti. Harput Meliki de sultanın sağdıçlığı ile şerefendirilmişti. Gelin alayıyla birlikte gelen Şam Emirleri için her tarafı altınlar, gümüşler ve mücevheratla süslenmiş yedi tane köşk hazırlattı. Katırlar üzerinde taşınan bu köşkler içinde oyuncaklar, hokkabazlar hünerlerini sergiliyordu. Bir hafta devam eden eğlenceler esnasında her tarafa altın ve gümüş paralar saçıldı.²⁹ Ertesi sabah gelin alayıyla da Şam'dan gelen misafirlere bol bol ihsanlarda bulunup ülkelerine dönme izni verildi. Ayrıca Sultan Alâeddîn yeni eşi Gaziye Hatun'a da büyük servet takdim ettikten sonra düğün alayı Kayseri'ye doğru hareket etti. Yolda uğradıkları her şehirde düğün merasimleri tertip edilmekteydi. Bu merasimler sultanın ve düğün alayının Antalya'ya varışına kadar devam etti.³⁰

Yine II. Gıyaseddîn Keyhüsrev (1237-1246) ile Gaziye Hatun'un nikâhı da istemenin hemen ardından halka açık olarak 50.000 dinar mihr karşılığı Halep sarayında kıyılmıştır. Nikâhta Gelin adayı Melike Gaziye Hatun'un vekili İbnü'l-Adim, Sultan II. Gıyaseddîn Keyhüsrev'inki ise aynı zamanda bir nevi dünürlük elçisi olarak görevlendirilen Tokat Kadısı İzzeddîn idi. Nikâhtan sonra sultanın elçisi İzzeddîn etrafa altınlar saçmıştır. Daha sonra 5 Recep 627/20 Mayıs 1238 tarihinde Kemâleddîn İbnü'l-Adim, Melik el-Nasır ile II. Gıyaseddîn Keyhüsrev'in kız kardeşi (Melike Hatun) arasındaki nikâhı kıymak için Anadolu'ya hareket etmiştir.³¹

Nikâh akdi için Anadolu'ya gelen İbnü'l-Adim 16 Şevval 635/1 Haziran 1238 tarihinde Keykubadiye sarayında ağırlanmıştır. Sultanın kız kardeşinin vekili Kemaleddîn Kamyar ile İbnü'l-Adim, Kayseri kadısı ve şahitler huzurunda daha önceki gibi 50.000 dinar mihr karşılığında nikâh gerçekleşmiştir. Nikâhtan sonra etrafa saçılan altın ve gümüşün tarifi mümkün değildir. Zira yalnız İbnü'l-Adim etrafa 1000 dinar saçmış ve ayrıca bol bol şeker ve elbiseler de dağıtılmıştır. Emir Kamereddîn de Kayseri'de kıyılan nikâhtan sonra Halep'te altınlar saçmıştır.³²

II. Gıyaseddîn Keyhüsrev'in Eyyübî melikesi dışında Gürcü prensesi ile evlendiğini biliyoruz. Babası I. Alâeddîn Keykubad zamanında gerçekleşen evlilik akdi³³ gereği Sultan Keyhüsrev Gürcü

²⁹ Emine Uyumaz, "Eski Bir Türk Geleneği Olan Saçı'nın Türkiye Selçuklu Devleti Resmi Protokolünde Uygulanışına Dair", *Mehmet Eröz Armağanı*, ed. Mustafa Aksoy-Osman Yorulmaz (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2011), 181-186.

³⁰ İbn Bibi, *el-Evâmîrü'l-Alâiyye fi'l-Umûr el-Alâiyye*, yay. haz. A. Sadık Erzi, 193-300; İbn Bibi, *el-Evâmîrü'l-Alâiyye Fi'l-Umûri'l-Alâiyye*, çev. Mürsel Öztürk, 1/309-315.

³¹ İbnü'l-Adim, *Histoire D'Alep*, 237-238, İbn Vasıl, *Müferric el-Kürub fi Ahbâr Benî Eyyüb*, 183-184. İbnü'l-Adim'in verdiği bilgilere göre, karşılıklı kıyılan bu nikâhların amacının Halep, Hama, Hıms, Meyyafarikin, Mardin Eyyübî emirleriyle Melik Kamil'e karşı ittifak oluşturmaktır. Zira Sultan II. Gıyaseddîn Keyhüsrev kız kardeşi ile Melik Nasır'ın nikâhından önce Emir Kamereddîn'i Haleb'e elçi olarak göndermiş ve Melik el-Kâmil'e ait olan Ruha ve Seruc'u Melik el-Nasır'a iktâ edeceğini bildirdi. Ayrıca Harran'ı Melik el-Muzaffer Şehabeddîn Gazi'ye, Sincar ve Nusaybin'i de Mardin Sahibi Melik el-Mansur'a, Hıms Sahibi Melik el-Mücahid'e de Anı ve Habur'u iktâ ettiğini bildirdi. Kendisi de Amid'i, Samsat ve civarını alacaktı. Nitekim II. Gıyaseddîn Keyhüsrev, Selçuklu melikesinin Melik Nasır ile nikâhının Kayseri'de kıyılmasından sonra Tokat Kadısı İzzeddîn'i tekrar elçi tayin ederek gelinle birlikte Halep'e gönderdi ve Eyyübî meliklerinden adına hutbe okutup para bastırmalarını talep etti. Eyyubi Melikleri el-Kamil'e karşı ittifak konusunda hem fikir olunca hutbe bizzat Selçuklu elçisi tarafından okunmuştur.

³² İbnü'l-Adim, *Histoire D'Alep*, 240; İbn Vasıl, *Müferric el-Kürub fi Ahbâr Benî Eyyüb*, 185.

³³ Yassıçimen savaşının ardından Celaeddîn Harezşah'ı takip eden Moğol askeri Anadolu'nun içlerine kadar ilerleyip Sivas'a girmişti. Durumu incelemekle görevlendirilen Kemaleddîn Kamyar Moğolların Sivas'a kadar ilerleyip Anadolu'da tahribat yapmalarında Gürcülerin etkisini görünce Gürcistan üzerine sefer tertip etti. Bunun üzerine Gürcü Melikesi Rosudan, Gürcistan'a has hediyeyle birlikte elçisini ve şu haberleri yolladı: Moğol ordusunun Anadolu'ya saldırmasında parmağı olan emirleri adına önce özür diledi. Sonra da sultanın merhametine sığındıklarını beyan etti. Sadakat konusunda samimiyetini göstermek için de kızının Melik Gıyaseddîn Keyhüsrev ile evlenmesini teklif etti. Melikü'l-Ümera durumu sultana ilettiler. Sultan bu

melikesi ile evlenmek için Müstevfî Şihabeddîn Kirmanî'yi görevlendirdi. Onu, çok miktarda armağanlar ile yola çıkardı. Gürcü/Abhaz ülkesine vardıkları zaman bütün hazırlıkların tamamlandığını gören Selçuklu heyeti daha önce vaat edilen şeyleri teslim ettiler. Dönüş hazırlıklarını tamamlamak için birkaç gün orada kaldıktan sonra da gelini alarak geri döndüler. Gelin alayı Erzincan'a varınca Şihabeddîn, bir ulağını sultana gönderdi. Sultanın emri üzerine şehirlerde eğlence kasırları kuruldu. Emirlerin ve ileri gelenlerin eşleri gelinin elini öpmek için sıraya girdiler. Kayseri'ye gelince vuslat gerçekleşti. Ertesi sabah sultan huzuruna gelen itibarlı kimselere dinar ve dirhem saçtı, değerli hediyeler verdi. Evlendiğinde devlet erkânı ve ileri gelenler gelini görmek, elini öpmek için huzura girdiklerinde yine dinar ve dirhemler saçmışlardı.³⁴

Bunların dışında devrin ileri gelenlerinin gerek düğün evine gerekse gelin ve damada hediyeler vermesi adettendi. İbn Bibi, Erzincan Meliki Fahreddîn Behramşah'tan bahsederken “*düğünlere iştirak etmekten hoşlandığı gibi onun hazinesinden, düğün evine ikramlar gitmeden, damada elbise, geline ise gelinlik hediye edilmeden adeta hiç bir düğün yapılmazdı*” der³⁵.

Yukarıda da bahsedildiği üzere nikâh akdinden sonra düğün yemeği/ziyafeti ve eğlenceler merasimin olmazsa olmazlarındandır. Lakin bütün bunlar aynı zamanda masraf demektir. Nitekim politik evliliklerle gündemde olan II. İsaakios yukarıda bahsedilen evliliğinin ön hazırlıklarının hazineye maliyeti yüzünden bütün Doğu Roma/Bizans'da olağan üstü vergiler tahsis ederek koyun, domuz ve sığırlara el koyunca kaynaklar en çok hayvan yetiştirdiği için fazla vergi vermek zorunda kalan Bulgarların bu duruma isyan ettiğinden bahseder.³⁶ Lakin imparator yine de düğün ziyafetlerinden vazgeçmemiş ve kız kardeşi Theodora ile evlenen İtalyan asilzadelerinden Markis Konrad de Montferrat için düğün ziyafeti vermiştir.³⁷

Mali boyutunun yanı sıra bazen düğün ziyafeti vermemek büyük gerilime sebep olabiliyordu. İbnü'l-Esir'in 1185-1186 yıllarına ait olaylar hakkında naklettiğine göre; Türkmen bir kadın ile Türkmen bir erkek evlenmişti. Yolda giderken Kürtlere ait olan ez-Zevzan kalesine uğradılar. Kale halkı onlardan düğün ziyafeti istedi. Türkmenler ziyafeti vermeyince aralarında münakaşa çıktı ve savaşa sebep oldu. Çünkü kalenin hâkimi damadı yakalatıp öldürmüştü. Bunun üzerine Türkmenler isyan etti ve Ahlat, Diyarbakir, el-Cezire, Musul bölgelerinde Türkmenlerle Kürtler arasında ciddi çarpışmalar oldu. Sonunda Zengilerden Seyfeddin Gazi (1146-1149)'nin Musul Kalesi Naibi Mücahiddîn Kaymaz Türkmen ve Kürtlerin reislerini toplayıp oldukça masraf ederek aralarını düzeltip ortallığı sakinleştirmiştir.³⁸

Düğün ziyafeti ve eğlencesi bazen de bir savaşın seyrini değiştirebiliyordu. Mesela; I. Gıyaseddîn Keyhüsrev ilk saltanatı (1192-1196) sırasında Bizans İmparatoru III. Aleksios Angelos

evlilik talebini uygun buldu. bk. İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûr el-Alâiyye*, yay. haz. A. Sadık Erzi, 420-424; İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umûri'l-Ala'ıye*, çev. Mürsel Öztürk, 1/423-424.

³⁴ İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûr el-Alâiyye*, yay. haz. A. Sadık Erzi, 484; İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umûri'l-Ala'ıye*, çev. Mürsel Öztürk, 2/38; Erdoğan Merçil, *Hükümdarlık Alametleri* (İstanbul: Türk Tarih Kurumu, 2007), 81.

³⁵ İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûr el-Alâiyye*, yay. haz. A. Sadık Erzi, 71; İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umûri'l-Ala'ıye*, çev. Mürsel Öztürk, 1/97.

³⁶ Georgios Akroplites, *Vekayiname*, çev. Bilge Umar (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008), 31. Nikethas Khoniates ise imparatoru pintilikle itham edip, önce düğün masraflarını hazineden ödeyip daha sonra ülke topraklarından topladı diyerek eleştirmektedir. bk. Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı*, 168.

³⁷ Aslında imparator kız kardeşi Theodora ile evlenmesi için İtalyan asilzadelerinden Markis Konrad de Montferrat'ın kardeşi Boniphathos'a elçiler göndermişti. Fakat elçiler geldiğinde damat adayı çoktan kendisine bir gelin bulmuş ve düğün şenlikleri yapmaktaydı. Ancak bu sırada elçiler Konrad'ın eşinin öldüğünü öğrenince hemen bir kurnazlık düşünüp Theodora ile evlenmesi için kendisine vaatlerde bulundular. bk. Khoniates, *Historia*, 181.

³⁸ İbnü'l-Esir, *el-Kamil Fi't-Tarih Tercümesi*, XI, 410.

(1195-1203) ile arasındaki barış bozulunca 1196 yılında Menderes vadisi boyunca askerî harekâta çıkmıştı. Antiocheia (Phrgia bölgesi)'ya üzerine sefer düzenlediğinde muhtemelen şehrin ileri gelenlerinden birinin kızının düğün töreni sırasında gece boyunca eğlence tertip edilmişti. Bu nedenle kalabalığın bağırtıları ve çalgıların gürültüsü çok idi. Zira gece boyunca davullar çalınıp dans edilirken bacaklar sallanıp, ayaklar sert bir şekilde yere vuruyor, kadınlar korosu düğün şarkıları söylüyordu. Lakin şehri uzaktan gözleyen Selçuklu askerleri düğün gürültüsünü yanlış yorumlayıp bunu bir nevi savaş hazırlığı sanıp geri çekilmiştir.³⁹

Her ne kadar düğünler eğlence kaynağı olsa da elemle son bulabiliyordu. Nitekim 1171 yılında 15 yaşında bir genç olan Malatya Emiri Ebu'l-Kasım (1170-1171), Artuklular'ın Hısn-ı Ziad Emiri Kara Arslan'ın kızı ile evlenmiş ve ziyafette yiyip içtikten sonra Türklerin eğlence anlayışında âdet olduğu üzere oyun oynamak için dışarı çıkıldı. İşte bu oyun esnasında genç damat süratle koşan atından düşüp ölünce şenlik mateme dönmüştür.⁴⁰

Sünnet

Anadolu coğrafyasında en az evlilik ile bütünleşen düğün merasimleri kadar şaşalı ve uzun süren bir diğer seremoni de sünnet düğünleridir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Türkiye Selçuklu Sarayında sultan çocukları için düzenlenen sünnet düğününe ait tek kayıt İbn Bibi'de yer almaktadır. Aynı zamanda dönemin ana kaynağı olan İbn Bibi teferruatı girmeden sadece "Sultan I. Alaeddin Keykubad Kayseri'de ikamet ederken (1234) Fahreddin Ayaz ve Kemaleddin Kamyar'a Melike Adiliye'den doğan çocuklarının sünnet işlerine başlamalarını ve saltanatın ihtişamına yakışır düğün yapılması emrini verdi" demektedir.⁴¹

Bazen de devlet kademesinde görev alanlar sünnet düğünü tertip ederlerdi. Mesela, Karahisar-ı Devle⁴², de kale muhafızı olan Gevhertaş Mevlana'nın çocukları 7 yaşındaki Bahaeddin Veled ve 6 yaşındaki Alâeddin için yaptığı gibi. Ahmed Eflaki'ye göre, Mevlana önce "Anneleri burada değil, çocuklar ağlar ve annelerinin buna canı sıkılır" dediyse de Gevhertaş, "Kendisine bir şey söyler avuturuz" demiş. Bunun üzerine kale baştan aşağı nefis kumaşlar ve silahlarla süslediği gibi düğünde bizzat Sultan I. Alâeddin Keykubad emirleri ve naipileri ile yer almıştır.⁴³ Yine Ahmed Eflaki'nin naklettiğine göre Mevlana'nın katıldığı bir sünnet düğünü on altı gün sürmüştür. Bu süre zarfında yemekler yenip, semalar düzenlenmiştir. Sonunda Emir Âlim Çelebi kürsüye oturup sünnet olacak olan Kemali tutmuş (yani kirvelik yapmış) ve sünnetçi/hattan sünnet etmiştir.⁴⁴

SONUÇ

Toplumların eğlence anlayışı, örf adetlerinin yanı sıra inançlarını da yansıttığı ve gelecek kuşaklara aktardığı için düğünler sosyolojik açıdan büyük önem arz etmektedir. Ancak incelediğimiz döneme ait kaynaklardaki yetersizlikler nedeniyle halkın her kesimiyle ilgili yeterli malumata ulaşamadık. Kaynakların el verdiği ölçüde derlediğimiz bilgiler çerçevesinde Doğu Roma/Bizans (Hristiyan) ve Türkiye Selçuklu (Müslüman) nüfusunun yoğun olarak yaşadığı 11-14. yüzyıl Anadolu

³⁹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı*, 55.

⁴⁰ Süryani Patrik Mihael'in *Vekainamesi*, 220; Muharrem Kesik, *Dânişmendliler (1085-1178)* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2017), 142.

⁴¹ İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûr el-Alâiyye*, yay. haz. A. Sadık Erzi, 446; İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Alâiyye Fi'l-Umûri'l-Alâiyye*, çev. Mürsel Öztürk, 1/443.

⁴² Yer hakkında bk. Metin Tuncel, "Karahisar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991) 24/416.

⁴³ Ahmed Eflaki, *Menakibü'l-Arifin I*, yay. haz. Tahsin Yazıcı, 303; Ahmed Eflaki, *Menakibü'l-Arifin II*, çev. Tahsin Yazıcı, 1/331.

⁴⁴ Ahmed Eflaki, *Menakibü'l-Arifin I*, yay. haz. Tahsin Yazıcı, 319; Ahmed Eflaki, *Menakibü'l-Arifin II*, çev. Tahsin Yazıcı, 1/350.

coğrafyasında ister evlilik isterse sünnet için yapılan bir düğünün olmazsa olmazı ziyafet ve eğlencedir. Evlilik nedeniyle tertip edilen düğün merasiminde ise kız isteme, çeyiz ve nikâh diğer ortak noktalarıdır. Ancak bu ortak noktaların tatbikatlarında kültür ve inanç farklılıkları nedeniyle başkâlık (drahoma, mihr, kilise nikâhı gibi) olabiliyordu. Bunların dışında gelin alayı, başlık, yüz görümlüğü, çeyiz sandığı, sağdıç, kirve, hediyeleşme (kız isterken, nikâh öncesi ve sonrası, bohça gibi) gibi Anadolu coğrafyasında hâlâ geçerliliğini koruyan adetlerin yanı sıra kız çeyizinde kıymetli kitapların yer alması gibi yitirdiğimiz değerlerin olduğunu da görüyoruz.

KAYNAKÇA

- Abu'l-Ferec. *Abu'l- Ferec Tarihi II*. çev. Ömer Rıza Doğrul. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1987.
- Ahmed Eflaki. *Menakibü'l-Arifin II*. yay. haz. Tahsin Yazıcı. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1976.
- Ahmed Eflaki. *Menakibü'l-Arifin II*. çev. Tahsin Yazıcı. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1989.
- Aksarayî. *Müsameretü'l-Ahbar*. çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2000.
- Ataoglu, Remzi. *Hısn Keyfa Artuklu Devleti*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1985.
- Bailly, Aguste. *Bizans Tarihi*. çev. Haluk Şaman. İstanbul: Tercüman Yayınları, 1974.
- Cameron, Averil. *Bizanslılar*. çev. Özkan Akpınar. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.
- Akroplites, Georgios. *Vekayiname*. çev. Bilge Umar. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2008.
- İbn Bibi. *el-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûr el-Alâiyye*. yay. haz. A. Sadık Erzi. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1956.
- İbn Bibi. *el-Evâmirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umûri'l-Ala'ıye*. çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları 1996.
- İbn Vasıl. *Müferric el-Kürub fi Ahbâr Benî Eyyûb V*. nşr. Hassanein Rabie-Said Ashour. Mısır: 1977.
- İbnü'l-Adim. *Histoire D'Alep (Zübdet el-Haleb fi Tarihi Haleb) III*. nşr. Sami Dahan. Damas: 1968.
- İbnü'l-Esir. *el-Kâmil fi't-Tarih*. çev. Abdülkerim Özaydın. İstanbul: Bahar Yayınları, 1987.
- Kesik, Muharrem. *Danışmendliler (1085-1178)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2017.
- Maguire, Henry. *Bizans Saray Kültürü*. çev. Müfit Günay. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.
- Merçil, Erdoğan. *Hükümdarlık Alametleri*. İstanbul: Türk Tarih Kurumu, 2007.
- Müneccimbaşı, Ahmed b. Lütfullah. *Camiü'd-Düvel: Selçuklular Tarihi II*. yay. haz. Ali Öngül. İzmir: Akademi Kitabevi Yayınları, 2001.
- Nicol, Donald M. *Bizans'ın Soylu Kadınları 1250-1500*. çev. Ö. Arıkan. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001.
- Khoniates, Niketas. *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195)*. yay. haz. Işın Demirkent. İstanbul: Dünya Aktüel, 2006.
- Orhan, Seval. *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Evlilik (1075-1308)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Ostrogorsky, Georg. *Bizans Tarihi*. çev. Fikret Işıltan. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1986.
- Özdemir, Hüseyin Ömer. *11. ve 15. Yüzyıllar Arasında Bizans İmparatorluğu'nda Evlilik ve Siyaset*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Rice, Tamara Talbot. *Bizans'ta Günlük Yaşam*. çev. Bilgi Altınok. İstanbul: Göçebe Yayınları, 1998.
- Süryani Mihael, *Vekayiname*, çev. Hırant D. Andreasyan. I-II. İstanbul: Türk Tarih Kurumu, 1944.
- Tuncel, Metin. "Karahisar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/416. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

- Uyumaz, Emine. "Türkiye Selçuklu Sultanları, Melikleri ve Meliklerin Evlilikleri". *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi: Bildirileri*. ed. Osman Eravşar. 2/398-421. Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi, 2001.
- Uyumaz, Emine. "Eski Bir Türk Geleneği Olan Saçı'nın Türkiye Selçuklu Devleti Resmi Protokolünde Uygulanışına Dair". *Mehmet Eröz Armağanı*. ed. Mustafa Aksoy-Osman Yorulmaz. 181-186. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2011.
- Tyrensis, Willermus. *A History of Deeds Done Beyond The Sea II*. New York: Columbia University, 1943.
- Tyrensis, Willermus. *Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1184)*. çev. Ergin Ayan. İstanbul: Kronik Yayınları, 2019.